

íróársai és a társadalom öntudatlanul termette az apológiákat, ő tudatosan tagadott a megnevetetés, a nevetségesség közvetett módszereivel. Hogy jobbat nem mutatott? A fejlődésben, az ember fölé helyezett fejlődésben s gyakran az ember akarata ellenére ható fejlődésben való hit akadályozta ebben elsősorban. S ha néha, mint az Ezerarcu lélek Telma Tituszában mégis előtérbe kerül moralitása, ez csak az örök emberi nevében történik. Soha közvetlenül. Háborúellenessége is a sebezhetetlen Telma Titusz utópiájában bontakozik ki, szélesül és mélyül a humanizmus első és legterhetlenebb képviselőinek kissé patoszos, istenülő hangjához.

Kétségtelenül egyike volt a kor legnépszerűbb íróinak. Az álgazságok és álbölcseségek humorba csomagolt nevetségessé tétele olvasói közé sodort mindenkit, aki bizonytalanul és habozva ugyan, de valami más, valami jobb után kutatott. Hogy Karinthy csak a hazugság és igazságtalanság megmutatásáig vezethette őket, az módszeréből önként következik. A virággal és gyümölcseivel azonban valami kevés gyökérgumót mégiscsak kénytelenek voltak bevenni, valami szebb és valami igazabb utáni vágyakozást, amit Karinthy prózában és versben, humorosan és komolyan egyetlen pillanatra sem szünt meg hirdetni a „korban, melynek mérlege hamis...” (Kovács Katona Jenő)

RACINE. Franciaország legnagyobb tragikus költője, Racine nevét írta az 1939-es esztendő fölé és nagy fényvel készült megünnepelni a költő születésének 300. évfordulóját. Az ünnepelés azonban tragikusan félbeszakadt. A háború letörülte az év homlokáról a költő nevét és a maga gyűlöletes nevét írta a helyébe.

„A francia színpad dicsősége és csodája” — írta egy arcmásja alá az óvatos Boileau, a francia Parnaszszus szeretetreméltó törvényhozózsarnoka. Boileau e hizelgő ítéletét

három évszázad irodalmi köztudatának helyeslése erősítette meg. De Racine a maga korának sem volt mostohagyermekke; nagyságát félték, elismerték és irigyelték. „Az Athalieért odaadnám a legfényesebb haditetteket”, — mondotta Nagy Frigyes, a királyi sznob. Pályája mégsem volt zavartalan. Sikerei teljében a kényeskedő szalonok cselszövényei elől sértett magányba, majd mikor felébrednek benne janzenista nevelésének emlékei, vezeklő lélekkel a Port-Royal apát-ságba vonul. Öreg napjaira a királyi kegy is elfordul tőle. Az utókor ítélete azonban Corneille és Molière, a Nagy Század másik két színpadi lángelméje mellé, sőt nem egyszer föléjük helyezte. (Atyai barátja, Boileau, bár mindent elkövet elismertetéséért, még habozik őt Molière mellé állítani).

A francia klasszikus tragédiát a spanyolos grandezájú, lendületes és hősi Corneille teremti meg merész alapvetéssel, ifjúkori remekében, a Cidben. Az aggkor hanyatlása azonban a könnyebb megoldások irányába csalja. Az érzések és szenvedélyek drámáját fáradhatatlan retorikával és a külső bonyodalmak halmozásával helyettesíti. Ekkor virrad fel az ifjú Racine napja. A francia klasszikus tragédiát ő viszi diadalra és ő ruházza fel Európa legelső színpadát a görög tökéletesség szellemével. A halála óta eltelt két évszázadban még csak sikeres utánpótlás sem akadnak. A minden műfajban parádézó, univerzális Voltaire is hasztalan vágyott örökébe. A francia színpadon mindmáig senki sem multa felül.

*

Az a klasszikus művészet, mely a francia szellemiség és a francia jelleg máig is irányadó megnyilatkozása, a Napkirály uralkodásának fényében bontakozik ki. Racine korában Franciaország Európa élén jár. XIV. Lajos egy erős, központosított, fejlődő és hódításokkal gyarapodó Franciaország ura, az irodalom és a művészetek pártfogója. A

pompázó udvari élet, a szalonok kifinomult szelleme, a színház népszerűsége, a művészet és az irodalom megbecsülése a fényes tehetségek gész seregét ösztönzi alkotásra. Írók és művészek egymással versengve teremtik meg egy hierarchikus kor szigorú pompájú, fegyelmezett és észlelvü művészetének sajátos stílusát. A szép és igaz kultuszában élő racionalista szellemű irodalom az antik mintákhoz igyekszik felemelkedni. Ennek az antik példákon csügő irodalomnak a szellemét fejezi ki Racine, amidőn Euripides hűséges tanítványának vallja magát. Racine nem a kereteket szétvető, szabályokat felborító lángelme. Nemcsak hogy elfogadja a klasszikus tragédia szigorú törvényeit s a kor nyelvi konvencióit, hanem még tetézi is a nehézségeket, s ha lehet még szigorúbb törvényeket szab önmagának. Minden henye könnyítést, minden mesterként bonyodalmat visszautasít s egyedül a lélektani igazság erejére támaszkodik. Abban a keresztülkassul hierarchikus korban Racine nem is gondolhatott a keretek lerombolására, s egyszerre hajlékony és meg nem alkuvó zsenije a forma szigorú fegyelmeiben s a feladat nehézségében lelta örömet. Művésze éppen a mérték, a tapintat s az anyagot vett diadal csodája. Nem széttörni, hanem elfogadni a formát és ragyogó és fegyelmezett művészettel diadalmaskodni felette — ebben látta Racine a művész feladatát. Ő maga írja a Bérénice előszavában Corneille fölös bonyodalmaira célozva: „A tragédiában a valóságosság kap meg. Mármost valóságosság-e, ha egyetlen napon egy csomó olyan dolog történik, ami hetek alatt is alig eshetik meg? Vanak, akik azt tartják, hogy az egyszerűség a találékonyság hiányára vall. Ezek elfelejtik, hogy épp ellenkezőleg a találékonyság abban mutatkozik meg, hogy semmiből teremtünk valamit és hogy a bonyodalmak halmozása minden időben azoknak a költőknek a menedéke

volt, akik nem éreztek zsenijükben elég erőt és bőséget, hogy a nézőt őt felvonáson keresztül lekössék egy egyszerű cselekménnyel, amelyet nem tart fenn más, mint a szenvedélyek heve, az érzések szépsége s a kifejezés eleganciája“.

*

Racine a szerelmi szenvedély, a női lélek költője. Andromaque, Bérénice, Phedra felejthetetlen alakjai az érzések dilemmájában vergődő, a szenvedély viharába került nőnek. Lelki küzdelmükből, szerelmes viaskodásukból, kegyetlen párharcukból az „örök asszonyi“ forró szele csap meg. Racine kérélethetetlen nyíltsággal mutatja meg az „érzelmek zürzavarát“, a lélek kétlakóságát, a szenvedélyek harcát, — s ez az antik meztelenség az, amit tragédiáiban oly modernnek érzünk. Mindez azonban tulságosan merész volt a korabeli kényeskedőknek. Hiába volt a forma disztelen eleganciája, a nyelv eltökélt választékossága, a kényeskedők nyersnek találták. A kényeskedők és Corneille pártjának epés kritikái jóideig nem érték fel Racine dicsőségéhez. Bouillon hercegnő cseleszövénye azonban, mely a Phedra bukását okozza, szíven találja Racine-t, s bár nemsokára megéri a Phedra diadalát, a tragédiaköltő több mint egy évtizedre alhallgat.

*

A XVII. századi francia klasszicizmus szellemét egy büszke hagyomány és a legjobbak művén végig húzódó szellemi folytonosság örzi és örökíti át. A klasszicizmus ragyogását a romantika közel egy évszázados diadalmenete sem homályosította el. A klasszicizmus belső fegyelme megfelel a francia szellem szilárdan racionalista alkatának. Ez a magyarázata, hogy Racine műve a francia irodalomban ma is példaadó és eleven hatása. A régi-ekben szakadatlanul „új tárlásokra“ lelő modern francia érzékenység egyre új szépségeket fedez fel benne. A Phedra némely sorát a „tisza költészet“ inyencei rajong-

va és átszellemülten, mint a legdalamosabb francia verssorokat idézgetik. (Korvin Sándor)

II HORVÁTH IMRE: ADJ, KERTEM TÖBB VIRAGOT.

Tényleg: sokan írnak ma itt Erdélyben s már már több könyv jelenik meg, mint amennyit — erőnk-höz mérten — várunk. Am, akikre az ilyesmi éber nyilvántartása háruul, mintha nem vezetnék a kellő lelkiismerettel a leltárt. Számos könyv és ember sikkad el u. n. irodalmi fórumaink előtt, melyek szinte észre sem veszik azokat, akik Kolozsváron kívül, a „vidéken“ írnak és élnek. Nem állítjuk (egyelőre!), hogy csodák hamvadtak volna el az indokolatlan kolozsvári fölény és közöny következtében, de még a hamu alatt lapító szikra is lángot vet — ha szitják. Ne finnyáskodjunk tehát, ha a „vidéki“ nyomdák siralmas izlését tanusító kezdetleges kiállítású könyvek kerülnek elénk s nem csupán azért, mert a mi nyomdáink izlése se sokkal neveltebb, hanem mert ezek közt a ragacsos, drótos kartonokba kötött, első nap avitt papíru könyvekből néha láng csap ki. Mint pl. a váradí Horváth Imre kicsiny könyvéből, amit bizony észrevehetett volna ez

az „időtlen“ magyarokkal és idétlen programatizálásokkal zsufolt Kolozsvár. Az igaz, hogy jobban oda kell figyelni rá. Verse igen halk és igen törékeny. Nem is igen mai módú, se szóban, se tárgyban. Nem transzilvaniásta, nem népies. Minta-képei se ma élnek. Magányos, félelmekkel teli, érzékeny: a vers-literátorok ma már ritka fajtából. Tünnődő, hangulatos, szimbólumokra hajló. S ma mindez némileg korszerűtlen. Semmiesetre se „költői“. Ezért azután Horváth poéta. S mert ez: — nem átal az örök régi poétai kellékekkel dolgozni s ezeket az ódonságokat legfeljebb fanyar eszméllkedése s őszinte szíve oltja ujjá. Nem csoda így, ha korántsem láng, de kitartó, bő olajú mécses. Versei körül ugy is sülyed el a világ olvasásuk közben, mint a szoba közepére tett mécses körül a tárgyak- Köröskörül semmi sem él, csak a mécses lobog. Am ez a halk lobogás is élet. Ezekben a pasztel realitású, átpoetizált versekben egy ember él szája, szíve, lelke éhségeivel a „bus, bánáti földön“... S ahhoz, hogy szit-siük az imbolygó lángját, kívánhatunk-e többet? Bizony vegyék azok a kolozsvári nagyságos, szólamokkal béleit irodalmi „fórumok“ észre. (G. G.)

A LONDONI CITY óriási szerepet játszik Angliában. Ha más országokban a bankok lényegében szolgálai és jobbkezzei a gazdasági életnek, úgy Angliában a szerepük nagyobb. Ezeken kívül van még egy sajátos feladatuk. Anglia nem csupán a maga munkájából él. Nagy vagyona külföldre való kikölcsönzése, illetve az ezért járó kamat és egyéb jövedelmek következtében, más nemzetek munkájának egy részét is a maga aratásaként könyvelheti el. Az angol ipar, mezőgazdaság és hajózás mellett az idegen országok kamattermése is a rendelkezésére áll s ezt a termést tárolják a londoni City bankházai. Ők őrzik azt a pénzt, amit Anglia elvitathatalan ipari fölényével a világban keres; náluk fekszik az angol nép megtakarított pénze s mert az ilyen pénzügyi központnak nagy a vonzóereje a City páncélszekrényeiben huzódik meg a világ megtakarított pénzének jó része is. Mindezeket a pénzeket azután a City bankárjai hosszú és rövid lejáratra kikölcsönzik. Az ebből a műveletből előálló különféle jövedelmekből a City 1928/29-ben 65 millió fontot vett be. S ez a szám korántsem becslés, hanem az angol kereskedelmi minisztérium hivatalos adata.